

Asia: VN/22377/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yleisestä asumistuesta annettua lakia. Esitys perustuu hallitusohjelmaan. Valtiontalouden tasapainottamiseksi asumistuen saamisen ehtoja muutetaan. Tukeen vaikuttavien tulojen vaikutusta kiristetään, tukiprosenttia lasketaan ja ansiotulovähennyksestä luovutaan. Asumistuen kuntaryhmitystä muutetaan pääkaupunkiseudulla. Lisäksi yleinen asumistuki omistusasuntoihin lakkautetaan. Esityksessä todetaan, että ansiotulovähennyksen ja omistusasuntojen asumistuen poistamisella tukea kohdennetaan kaikkein pienituloisimmille ja vähävaraisimmille ruokakunnille. Asumistukea koskevien leikkausten kohdentumista lapsiperheisiin esityksessä ehdotetaan lievennettäväksi suhteessa aikuisten ruokakuntiin muuttamalla perusomavastuun määrittelyyn vaikuttavia aikuisen ja lapsen kertoimia.

Esityksessä esitetään yleiseen asumistukeen useita muutoksia. Esimerkiksi asumistuen korvausprosenttia aiotaan laskea nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin, ja tukeen vaikuttavista kuukausituloista vähennettävästä 300 euron suojaosasta luovuttaisiin. Asumistuen perusomavastuu korotettaisiin nykyisestä 42 prosentista 50 prosenttiin, jolloin tulot leikkaisivat tukea aiempaa enemmän. Lisäksi omistusasuntoon ei voisi enää jatkossa saada asumistukea.

Helsingin yhdistäminen kuntaryhmään 2 laskee yleisen asumistuen hyväksyttävät asumismenot Helsingissä muun pääkaupunkiseudun tasolle. Lähes kaikki Helsingissä yleistä asumistukea saavat ylittävät jo nykyiset enimmäisasumismenot, joten muutos vaikuttaa lähes kaikkiin helsinkiläisiin asumistuen saajiin.

Vaikutukset lapsiin ja lapsiperheisiin

Esityksessä todetaan, että perhetyypeistä muutokset vaikuttaisivat ruokakunnittain tarkasteltuna eniten kahden vanhemman lapsiperheisiin, joista yli 23 prosenttia tippuisi tuelta kokonaan ja tuen muutos olisi keskimäärin 140 euroa kuukaudessa. Yksinhuoltajilla vastaavat luvut olisivat 15 prosenttia ja 111 euroa. Vaikka asumistukea koskevien leikkausten kohdentumista lapsiperheisiin ehdotetaan lievennettäväksi suhteessa aikuisten ruokakuntiin muuttamalla perusomavastuun määrittelyyn vaikuttavia aikuisen ja lapsen kertoimia, heikennykset ovat kohtuuttomia monen lapsiperheen toimeentulon ja pärjäämisen kannalta.

Viimeisten vuosien aikana välttämättömät elinkustannukset ovat merkittävästi kasvaneet. ITLAn, Kelan, THL:n ja Turun yliopiston tutkimuksen mukaan lapsiperheköyhyysaste (viitebudjettiköyhyys) on noussut usealla prosenttiyksiköllä hintojen nousun vuoksi. Asumistuen leikkaus heikentäisi entisestään monien lapsiperheiden tilannetta.

Esityksen mukaan suurin muutos on noin 900–1 400 euron työtuloilla. Tätä pienemmillä tuloilla toimeentulotuki kompensoi yleisen asumistuen pienenemistä, ja tätä suuremmilla tuloilla asumistukea ei jäisi muutosten myötä enää maksettavaksi. Nykytilassa esimerkin henkilö saisi yleistä asumistukea yli 2 000 euron kuukausittaisilla työtuloilla, mutta muutoksen myötä tuki lakkaisi jo noin 1 400 euron työtuloilla.

Esityksessä tuodaan esille, että vaikutukset kohdistuvat sekä saajamäärien että tuen tason keskimääräisten muutosten osalta muita ryhmiä voimakkaammin työssäkäyviin ja yksinhuoltajiin. Tuensaajien selvä enemmistö näissä ryhmissä on naisia. Myös kaikista tuensaajista eli ehdotettujen muutosten kohteena olevista enemmistö on naisia. Tämä kuvastaa sitä, että osa-aikatöiden tekeminen on yleistä juuri naisilla, ja matalapalkkaiset alat ovat usein naisvaltaisia. On huomattavaa, että yksinhuoltajaperheiden köyhyys on muita perheitä selvästi yleisempää kaikilla köyhyysmittareilla. Ehdotettu asumistuen leikkaaminen heikentäisi entisestään yksinhuoltajaperheiden asemaa. Monilla palvelualoilla ei ole mahdollista tehdä jatkuvasti kokoaikatyötä. Myös perheen elämäntilanteen takia kokopäivätyö ei ole aina mahdollista. Esityksessä tulisi tarkastella vaikutuksia myös vuoroasuvien lasten perheisiin sekä lasten tapaamisoikeuksien toteutumiseen, koska asumistuen leikkauksilla on vaikutuksia näihin.

Esityksen mukaan omistusasuntoon ei voisi jatkossa saada asumistukea. Asumistuen saajista vain 3,9 prosenttia asuu omistusasunnoissa. Näistä yksinhuoltajia on 26 prosenttia ja 14 prosenttia kahden huoltajan perheitä. Asumistuen omistusasuntoon saannin taustalla on monia eri tekijöitä, kuten avioero, puolison kuolema, työttömyys tai oma tai perheenjäsenen vakava sairaus. Tuen lopettaminen voikin johtaa inhimillisesti katsoen kohtuuttomiin tilanteisiin. Omistusasunto voi olla edullisin asumisvaihtoehto. Ongelmana on monissa tilanteissa myös asunnon vaikea realisointi esimerkiksi haja-asutusalueilla.

Pääkaupunkiseudulla asuvien osalta iso ongelma asumistuen leikkausten myötä on, että pienipalkkaisten työntekijöiden on todennäköisesti jatkossa taloudellisesti vaikea asua pääkaupunkiseudulla. Erityisen vahvasti leikkaus kohdistuu helsinkiläisiin työssäkäyviin pienituloisiin, kun Helsinki siirretään muun pääkaupunkiseudun kanssa samaan kuntaryhmään asumistuessa. Asumistuen turvin pienipalkkaiset työntekijät ovat kyenneet käymään töissä pääkaupunkiseudulla ja asumaan suhteellisen lähellä pääkaupunkiseutua. Monet pienipalkkaiset työntekijät joutuvat muuttamaan pois pääkaupunkiseudulta, jolloin työn ja perheen yhteensovittaminen heikkenee näiden perheiden osalta. Perheen kuormittuneisuus kasvaa ja yhteinen aika vähenee pitkien työmatkojen seurauksena.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa sopimusvaltioita ottamaan ensisijaisesti huomioon lapsen edun. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan kyseinen velvoite asettaa valtioille vahvan oikeudellisen velvollisuuden, joka tarkoittaa sitä, etteivät valtiot voi käyttää harkintaa sen suhteen, arvioidaanko esimerkiksi lainsäädäntöhankkeissa lasten etua ja annetaanko sille asianmukainen painoarvo ensisijaisesti huomioitavana seikkana. Komitea on todennut, että lapsen edun käsitteellä on tarkoitus varmistaa sekä kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täysimääräinen ja tehokas nauttiminen että lapsen kokonaisvaltainen kehitys.

Vaikka vastuu lapsesta on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla, myös julkisella vallalla on vastuuta lapsesta, erityisesti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Tämä vastuu on sitä suurempi, mitä haavoittuvammassa asemassa lapsi on. Kun arvioidaan lainsäädäntötoimia, arvioinnissa on otettava huomioon velvoite kiinnittää erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin.

Hallituksen esityksessä tuodaan esille, että kaikkein pienituloisimmilla tuen saajilla viimesijainen toimeentulotuki kompensoi tuen pienemisestä. Esityksen mukaiset leikkaukset asumistukeen lisäävät riskiä siihen, että myös muut väestöryhmät kuin kaikkein pienituloisimmat, joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen. MLL pitää todennäköisenä, että turvautuminen tulee olemaan pidempiaikaista. Lisäksi on otettava huomioon, että myös toimeentulotukeen on tehty merkittäviä leikkausesityksiä, jotka omalta osaltaan heikentävät vähävaraisten lapsiperheiden taloudellista selviämistä.

Esityksessä arvioidaan, että asumistukea saavilla on enemmän aikaa sopeutua muutoksiin, koska lain voimaantuloa on lykätty ja porrastettu. Tämä näkökulma on epärealistinen. Etenkin pienituloisten tukea saavien osalta ei ole kysymys kyvystä sopeutua muutoksiin, vaan kyse on siitä, että esitetyt leikkaukset romuttavat perheen taloutta pitkäksi aikaa ja tekevät arjessa selviämisen vaikeaksi. Näiden kaikkien suunnitteilla olevien leikkausten sekä elinkustannusten nousun myötä vähävaraiset perheet joutuvat todennäköisesti turvautumaan pitkäkestoisesti toimeentulotukeen.

MLL muistuttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea on viimeisimmissä päätelmissään Suomen valtiolle (2.6.2023) suositellut, että Suomi välttää sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia, jotka

vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin sekä tehostaa edelleen politiikkaansa, jolla pyritään varmistamaan riittävä elintaso kaikille lapsille.

Suunniteltujen sosiaaliturvan leikkausten yhteisvaikutusten arviointi

Esityksessä tuodaan esille asumistukea koskevien muutosten suhteessa perustuslain säännöksiin. Huomionarvoista on, että yksistään asumistukeen tehtävien muutosten tarkastelu suhteessa perustuslain säännöksiin, ei ole riittävää. Hallituksen suunnittelemat useat sosiaaliturvan leikkaukset liittyvät kiinteästi toisiinsa ja kohdistuvat myös samoihin väestöryhmiin. Hallitus on parhaillaan valmistelemaan sosiaaliturvaan useita muitakin muutoksia, joilla on kielteisiä vaikutuksia monien asumistukea saavien lapsiperheiden toimeentuloon.

Näiden leikkausten yhteisvaikutuksista ja ristikkäisvaikutuksista ei ole esitetty arviointia. Käsillä olevassa esityksessä, kuten myös aiemmissa sosiaaliturvan leikkauksia koskevissa esityksissä, todettiin, että sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee syksyllä 2023 valmisteltavista sosiaaliturvamutoksista muistion, jossa kuvataan kaikkien muutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksiin. Ennen kuin hallituksen esityksiä sosiaaliturvan leikkauksista annetaan, tulee edellä mainitut yhteisvaikutukset olla jo selvillä ja arvioituna. Sosiaaliturvan leikkausten yhteisvaikutukset uhkaavat muodostua kohtuuttomiksi monien lapsiperheiden kannalta.

Kokonaisvaltaista lapsi- ja perhepolitiikkaa ei voida toteuttaa niin, että yksittäiset lainsäädännön uudistukset toteutetaan irrallisena toisistaan ja ilman huolellista lapsi- ja perhevaikutusten arviointia. Hallitus on myös ohjelmassaan sitoutunut edistämään lapsiperhemyönteistä politiikkaa kaikilla tasoilla ja kiinnittämään huomiota lapsi- ja perhevaikutusten arviointiin päätöksenteossa. MLL pitää välttämättömänä suunniteltujen sosiaaliturvaleikkausten yhteisvaikutusten arviointia lasten ja perheiden hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Leikkaukset kohdistuvat heikommassa asemassa oleviin lapsiin ja lapsiperheisiin. Leikkaukset lisäävät lapsiperheköyhyyttä ja perheiden toimeentulovaikeuksia aiheuttaen inhimillistä kärsimystä, jolla on pitkäaikaiset kielteiset vaikutukset ihmisten hyvinvoinnin lisäksi myös julkiseen talouteen.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan nro 19 todennut, että Lapsen oikeuksien sopimuksen 4 artiklassa valtioille on asetettu velvollisuus toteuttaa lasten taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet "mahdollisimman täysimääräisesti". Tästä syystä sopimusvaltioiden ei pitäisi sallia lasten oikeuksien nykyisen toteutumistason heikentymistä. Talouskriisien aikana heikentäviä toimia voidaan harkita ainoastaan silloin, kun kaikki muut vaihtoehdot on arvioitu ja on varmistettu, että vaikutukset kohdistuvat viimeisenä lapsiin ja erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin (kohta 31).

MLL muistuttaa, että perustuslakivaliokunta on todennut lausunnoissaan (PeVL 11/2015 vp ja PeVL 12/2015 vp), että lapsiperheiden asemaan vaikuttavat uudistukset eivät saa johtaa tilanteeseen,

jossa eri uudistusten yhteisvaikutukset muodostuvat perheille kohtuuttomiksi. Perustuslakivaliokunta myös edellytti, että hallitus seuraa tarkoin lainsäädännön toimeenpanoa, jotta lasten ja lapsiperheiden perusoikeudet eivät käytännössä vaarannu.

MLL toteaa, että asumistuki on merkityksellinen perusoikeuksien kannalta myös perustuslain 19 §:n 3 momentin kannalta, jonka mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Tätä säännöstä ei mainita hallituksen esitysluonnoksessa.

Helsingissä 20.9.2023

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen

Kirsi Pollari

johtava asiantuntija erityisasiantuntija

Pollari Kirsi
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry